

Streuvels, Stijn (1971), *Volledig werk III. s.l., Orion.*

LEVENSBOESEM (1937)

Het verhaal begint in de Legemeers, een soort van kolonie met eigen wetten en gebruiken die niets te maken heeft met het dorp, waar de deftigen wonen. Ieder jaar komt Seevie de Binder 'met 't schieten van 't blad' (1238) er op bezoek. Hij speelt schalmei en repareert potten en pannen en men kent hem geheime krachten toe. Alle meisjes zijn zot van hem. Op het gehucht raken veel meisjes in verwachting, misschien wel door Sevie, maar dat is daar geen schande. In het chique dorp gebeurt dat ook, maar daar is het wel een schande. Daar wordt gefluisterd notaris Lagae het een en ander op zijn kerfstok heeft. Zijn vrouw heet Charlotte, de oude meid Romanie en de knecht Fideel. Op een dag blijkt Marie, dochter van Merlin, zwanger. Het kan van Seevie zijn, maar ook van notaris 'meneerke' Lagae. Merlin jaagt zijn dochter uit zijn huis met een riek. Voorgoed. De boreling wordt naar Cies Pames en Klette gebracht. Zij voeden het meisje op en geven het, als gebleken is dat Seevie de Binder van de aardbodem verdwenen is, de naam Mie(tje) Binders. Het wordt een soort van Amazone. Zij krijgt twee bastaardzonen: Naarden en Elias, knappe en vrolijke gasten.

Op een dag ziet Lagae het knappe dochtertje van Ivo Glabeke, Leonietje, op het land werken. Hij wacht zijn tijd af. Op een dag sterft Ivo Glabeke. (1258) Zijn vrouw en kinderen blijven achter in armoede en zogezegd om te helpen, naamt Lagae het knappe dochtertje in dienst. Ze heet 'Leinietje' [sic]. (1259) Ter 'vervanging' van Fideel neemt de notaris Naarden-van-Mietje-Binders in dienst. (1261). Die begint direct rond Leonietje te draaien. Op een dag pakt hij haar vast, ze wringt zich los, de notaris 'betrapt' ze en zendt Naarden weg. Stilaan begint de notaris haar nu te zoenen en te strelen, maar het blijft allemaal nog redelijk onschuldig. Leonietje Glabeke (1263) is dan 17 en ze heeft een heel braaf lief uit haar eigen milieu, Mielke Struyve. (1264) Dan (1265) komen de twee dochters, Marie-Jeanne en Alice, en de zoon, Robert Lagae – opvolger van zijn pa –, naar huis. Robert begint Leonietje nu ook te zoenen. Zij hoopt dat hij haar echt bemint, maar dat is natuurlijk een illusie. (1267) Op een dag wordt ze van het kasteel weggestuurd, een bejaarde meid neemt haar plaats in. (1268) Leonietje is natuurlijk in verwachting van Robert, al zegt Streuvels dat niet zo duidelijk (zie 1274 'Ander dingen raakten zij niet aan'). Ze trouwt niet met haar lief, maar met Naarden Binders. De binding tussen de deftige familie Glabeke en de Binders is bron van veel roddel en verontwaardiging. Streuvels introduceert nu opeens ook Angela (?) en een paar mannen van de 'molendam': Vandoorn, Verkomst, Gorie en Barisjan. (1269)

De oude notaris en zijn vrouw sterven (1271) en Elias wordt een bandiet en wildstroker die 'naar den vreemde' vertrokken is (1271). Robert helpt Leonietje door haar uitstel van huurbetaling te gunnen tot in betere tijden. Wanneer ook Maria, de oudste dochter van Leonie en Naarden zwanger wordt van Robert, gaat Naarden hem te lijf, met het gevolg dat Naarden eigenaar wordt van de boerderij die ze tot dan toe pachtten. (1275) [Dat is niet zeer geloofwaardig].

Intussen hebben Leonie en Naarden negen kinderen (1273). Het jongste, Lieveke (op 1387 ook Godelieve), is het slimste en krijgt de kans om dankzij het 'Fonds der meestbegaafden' verder te studeren. (1283) De pastoor wordt negatief geschetst. Hij wil niet dat Lieveke verder studeert. Zijn motto is [vreemd geformuleerd]: 'Laten dat is, elk in zijn stand blijven'. (1283) Maar Lieveke vertrekt toch en komt alleen in de vakanties naar huis. Ze vervreemdt steeds meer van haar thuis. Ze is veertien jaar. (1307 onderaan)

Als Lieveke voor de tweede vakantie (telkens na drie maanden les) voor tien dagen naar huis terugkeert, staat er een wiegie met een jongetje in. Ook haar zuster Febronie heeft prijs als meid bij de Verhammes, maar ze trekt het zich niet aan. Net zoals haar oudste zus Maria zal ze uitwijken naar Wallonië, maar het kind laat ze achter bij moeder.

Nu begint Leonie te ontdekken hoe de wereld in elkaar zit en dat ook haar moeder hetzelfde lot beschoren was.

Een speciale figuur met hazenlip is Fiel, ook een Verhamme. Hij heeft een van zijn broers bedreigd met een riek toen hij vernam dat Febronie zwanger was geraakt door die broer. (1319-1320) In hoofdstuk VIII introduceert Streuvels weer nieuwe personages: Tieste Verkomst en Toria, die kinderloos en buiten de maatschappij leven. Het hoofdstuk eindigt met 'schominkelen' (1330), volgens de voetnoot een 'vorm van volkswraak waarbij een oorverdovend lawaai wordt gemaakt bij het huis van iemand die zich oneerbaar gedraagt op gebied van liefde en huwelijk'. Vanzelfsprekend is het huis van Glabeke het doelwit. Fons Glabeke komt naar buiten, krijgt van Fiel Verhamme een steen in zijn oog en is daardoor een oog kwijt. Naarden haalt uit naar de Verhammes en zo wordt de kiem gelegd voor de haat tussen beide families. Dit is dus een nevenintrige. Die houdt het verhaal van Lieveke uiteraard op, maar dat is geen bezwaar op voorwaarde dat deze nevenintrige goed uitgewerkt wordt en een beduidende rol zal spelen in het geheel, wat bij Streuvels meestal niet het geval is. We zullen zien.

Lieveke is de primus van haar klas. Grote vakantie (1341). Vriendschap met juffrouw Josephine van het kasteel die dezelfde leeftijd heeft en naar dezelfde school gaat. Op een dag gaat Lieveke Josephine thuis ophalen en terwijl ze moet wachten maakt ze een wandeling in de tuin. Daar treft ze Roger, broer van Josephine, die haar tot haar verlegenheid overlaadt met rozen. Dat is zo beschreven dat men al meer vermoedt voor de toekomst. Vreemd is dat Streuvels op 1342 spreekt van 'Zijn verlegenheid' terwijl in de rest van de scène alleen sprake is van Lievekes verlegenheid. Dan neemt Lieveke voor het eerst mee naar de Legemeers, waar ze ook Peelzie Koetsier bezoeken, die een allusie maakt op de verhouding tussen Robert (vader van Josephine) en Nietje Glabeke (1347). Dat Josephine nooit zou hebben horen spreken van de Legemeers (1346) is hoogst onwaarschijnlijk. Na de grote vakantie weer drie maanden naar het gesticht. In het gesticht zien ze elkaar niet veel want Lieveke studeert voor regentes en Josephine (die twee jaar ouder is (1338)) volgt 'de hogere cursus' (1350). Lieveke wordt naar huis geroepen voor het huwelijk van haar zuster Emilie met Jef Ketele (1351). Op het huwelijksfeest verliest ze alle zelfcontrole en danst en drinkt tot haar grote spijt achteraf. Lieveke studeert dat jaar af met 'grote onderscheiding' (1355). Tijdens de grote vakantie wordt toneel gespeeld. Roger, de broer van Josephine, bewondert Lieveke als actrice. (Er zijn ook nog twee zusjes: Alice en Aline 1359 en 1409). Lieveke is nu zestien jaar (1365). Haar grote vriendin en vertrouweling wordt nu zuster Celeste (1366).

Er wordt nogmaals getrouwd, nu Juliette, en dus moet Lieveke weer naar huis, maar dit keer feest ze niet meer mee. Lieveke behaalt haar eindexamen van regentes met grote onderscheiding (1367). Ze kan aan het werk in het klooster op het dorp voor kleuters (1371). De vriendschap tussen Lieveke en Josephine verkoelt omdat Josephine een lief heeft (1373). Als Josephine trouwt is het er helemaal mee gedaan (1382).

De moeder van Lieveke vindt dat haar dochter moet verder studeren: licentiaat in de pedagogiek (1386). Daar zorgt de notaris voor in samenwerking met de pastoor en tante Anna (1383): Lieveke zal naar de universiteit kunnen dankzij een beurs van de Staat (1383). De ruzie met burens Warden en Dolf Verhamme duurt voort. Fiel probeert vrede te stichten (1384).

Roger, broer van Josephine, blijkt ook in Gent te studeren en zo belanden Lieveke en hij vaak op dezelfde trein. Daaruit groeit een vriendschap rond literatuur, maar stilaan wordt Lieveke verliefd op hem. De lezer vreest dat dat slecht zal aflopen want hij behoort tot een andere stand. 'Daar waren trimesters over heengegaan' (1393). Het komt eerst tot steeds inniger vriendschap en omgang tussen Lieveke en Roger. Het is nogal naïef en ongeloofwaardig dat Lieveke meent dat niemand in het dorp weet heeft van die omgang en dat erover geroddeld wordt (1409). Op een avond zoekt Roger voorzichtig toenadering (hfdst XV), maar Lieveke wijst hem af omdat ze goed beseft dat deze

romance onmogelijk is wegens het standsverschil. Kort daarop krijgt Roger een preek van zijn papa over de verhouding die hij moet afbreken (begin hfdst XVI). Vanaf dan verkoelt de verhouding volledig, zeker nadat Lieve zijn boeken met een koud briefje teruggestuurd heeft naar Roger. Omdat het hele dorp roddelt over haar verhouding en die roddel ook doorgedrongen is tot het klooster waar ze lesgeeft en tot de pastoor (1435-1436) wil ze elders een betrekking zoeken (1437). Af en toe is er ook sprake van een roeping (1437), maar ook daar moet ze nu even niet aan denken. Haar ouders zijn zeer teleurgesteld wanneer Lieveke meedeelt dat ze een andere betrekking zal zoeken én niet meer verder zal studeren in Gent (ze combineerde die studie met haar werk fifty-fifty). Dat ze die beslissing neemt, maakt Streuvels niet echt aannemelijk, tenzij als een paniekbesluit, waar ze echter niet meer op zal terugkomen (1437). 'Enkele dagen later reeds' krijgt ze een aanbieding 'in de middelbare graad, aan een grote meisjeskostschool (1438) als 'onderwijzeres' (1447). Streuvels spreekt ook van 'pensionaat' (1443) en 'gesticht' (1444, 1447). De sfeer valt daar goed mee (1444). Als ze nog eens op bezoek gaat in de lagere school denken de kinderen 'met uitbundige blijdschap' aan hun 'vroegere meesteres' (1446).

Het gaat fout wanneer 'madame van brouwer Neyrinck haar twee dochters naar de kostschool wil sturen en vooraf een bezoekje brengt (1448) en verneemt dat Godelieve Glabeke daar lesgeeft (1449). Buitengekomen zegt ze tot haar schoonzuster (Streuvels schrijft per vergissing 'zuster' op 1449) dat er geen sprake van kan zijn dat haar dochters les zouden krijgen van iemand van 'zulk verdacht allooi' (1449). Dat laat ze ook in een naamloze brief weten, al heeft dat volgens mij niet veel zin want de nonnen zullen zo ook wel geweten hebben van wie de brief kwam (1450). Lieveke wordt dus bij de zuster bestuurster geroepen en krijgt te horen dat ze gezien haar zwakke gezondheid toch maar beter lange tijd rust zou nemen en naar een 'gemakkelijker betrekking uit te zien' (1450). Vreemd is dat Streuvels die non nog gelijk geeft ook! Lieveke overweegt dan maar om misschien toch non te worden (1451). Maar na de vakantie krijgt Lieveke onverwacht het aanbod om les te geven in 'een pensionaat met landbouwonderwijs, op een naburige grote gemeente' (1452), een 'boerinnenkostschool' (1453). Waarom dat ertoe leidt dat ze nu haar 'hogere ambities' en 'vermete toekomstplannen' vaarwel moet zeggen, is me niet duidelijk. Hoe dan ook, het wordt 'haar gelukkigste tijd' (1452). Fiel met zijn schaarlip ('verminkt bakkes' 1462) zit haar nog altijd te begluren. Dan komt de echte ramp. 'Siska Baart ligt vermoord op haar zolder – de kop ingeslagen met de aardappelstamper!' (1458). Na enige tijd vindt men de dader: Ludo Glabeke, broer van Lieveke (1460). Het is Fiel die in een zatte bui op café verklapt wat hij gezien heeft (1464). De manier waarop Ludo bekent is zeer flauw: 'Ik moest het toch niet zelf komen zeggen dat ik het gedaan heb?' (1464). Wegens de schande kan Lieveke geen les meer geven en helpt nu thuis. Ook in het klooster gaan, is nu uitgesloten wegens de schande (1470, 1475). Er wordt vrede gesloten met Fiel en zijn broers. Fiel komt zelfs op de boerderij van de Glabekes werken want Naarden is te oud geworden (1486). Er wordt ook besloten dat Lieveke definitief thuis zal blijven om op de boerderij te werken (1469). Het is een nogal curieuze draai in het verhaal dat Lieveke dat nu ineens allemaal heel tof vindt. Naar het einde toe vraagt Lieveke aan Lizatje Verkest 'waaraan men herkennen kan dat iemand verliefd is, als er nog van geen liefde gesproken werd?' (1484). Dat komt belachelijk over omdat Lieveke om dat vlak toch al wat ervaring heeft opgedaan met Roger. Streuvels schrijft op 1489 dat Lieveke 'weer boerenmeisje geworden was' 'door dat ongeluk met Ludo', maar dat klopt eigenlijk niet. Ze had een andere betrekking kunnen krijgen (de onderpastoor) maar wilde dat niet. Dat het uiteindelijk grote liefde wordt tussen Lieveke en Fiel is nogal ongeloofwaardig en het is ook nogal flauw dat hij haar langs de weg opwacht (1493) om haar zijn liefde te betuigen terwijl hij nochtans hele dagen bij haar thuis doorbrengt. De conclusie (1496) dat Lieveke zichzelf ongelukkig heeft gemaakt omdat ze getracht heeft naar 't geen buiten haar bereik lag' (1496) komt zeer onnozel over.

Wat in deze roman nogal stoort, is Streuvels uiterst stuntelige gebruik van werkwoordstijden. Hij spring van verleden naar heden en terug alsof het niets is: 1424 (die zij inpakken zal); 1425 (grijpt zij/liet haar); 1455 (scheen nu een tijdperk/vastgelopen zijn/moet blijven)

1448: Streuvels heeft nogal de neiging om bladzijden te vullen met nutteloze opsommingen. In de zin 'Zij bezochten...' somt hij alle lokalen en plaatsen op die ze bezoeken, terwijl at niets bijdraagt aan het verhaal en het ritme alleen maar ophoudt.

1452: Ik vraag me ook dikwijls af wat de meerwaarde is van al die dialectwoorden. Op 1452 schrijft Streuvels dat 'het rullen der kat gehoord werd'. Volgens de woordverklaring is 'rullen' = 'spinnen'. Waarom dan niet meteen 'spinnen' geschreven? Waarom op 1454 'voorzichtig bij te trimpen' voor 'aarzelend (nader)bij te komen'. Waarom op 1456 'mistvlaken' voor 'nevelbanken'. Op 1456: 'hermen' voor 'samenwonen'. Op 1468: 'kloffie' voor 'plotseling'. 1490: 'de koeien neunden' voor 'loeyden'.

Philip Vermoortel
09-2021

CITATEN

1253: Enige jaren verder, en met die kinders herbegint het alweer: van de bloesem naar de vrucht, en dan: drooghout! Dat is de wet van 't leven – men kan maar ééns aan 't spel meedoen.

1266: Als mijnheer Robert het eens ernstig meende met haar? Liefde wekt illusies.

1266: Met Robert was het alleen maar een verschil van stand en fortuin, en er bleef haar altijd de verwachting van een goede uitkomst, een groot geluk.

1282: Zij kreeg het niet meer uit het hoofd

1306: [Aan het woord is Naarden] Reputatie, wat is dat? Wat wilt ge er aan doen, wijf: kan ik het verhelpen dat God mij alzo van zijn dilte gesmeten heeft? Ons-Heer moet toch van elke soort mensen zijn aantal hebben. En als ze nu al gelijk braaf moesten zijn, wat plezier ware er dan nog op de wereld?

1325: ten ondomme

1348: levensbloesem

1405: lentebloesem

1443: Waar Lieveke verder doordacht aan de toekomst, zou het zijn: hier in het pensionaat, als lerares haar jeugd verslijten, ofwel haar intrede doen in het klooster van het dorp, om er als eenvoudige zuster de geestelijke staat te aanvaarden.

1447: de bloesem der jeugd (ook 1455)

1471: de Navolging Christi

1476: Zij had nu ondervonden dat men de wetten van het leven niet kan ontgaan – men het eigen noodlot welk ons wezen begrenst, moet kennen en aanveerden als het enig mogelijke

1477: Que peu de temps suffit à changer toute chose ! [Streuvels citeert Victor Hugo, maar niet helemaal correct. Hugo schrijft: Que peu de temps suffit pour changer toutes choses !]

1498 : bloesemperiode

GRAMMATICA

1244: Dan was hij naar ander streken vertrokken, en [had] de stilte achter zich gelaten.

1348: [had] [...] weggesleten [...] zodat er Lieveke slechts de genoeglijke herinnering over[blijft] aan een geluk [consecutio temporum klopt niet]

1350: het andere... dat zij niet nader bepalen kan, doch [dat] haar voorstaat als het geluk [De tweede 'dat' ontbreekt.]

1398: elke geringe bijzonderheid heeft een eigen betekenis, waar buitengewoon belang aan gehecht wordt, uitgediept en de zin er van ontleed.

1448: van wie men [...], waar niets [...], en [die] voor zichzelf

1476: hun werkelijk wezen en gedaante [werkelijke gedaante]

1476: in plaats [van] te steunen

1478: de wezen der dingen [de?]

1482: Wat er [toen] in hen omgaat [dan]

1490: Al die tijd was Fiel blijven uitstaren op het venstertje dat zwart vlekt [vlekte!]

ROMANTECHNISCH

Streuvelds laat een steek vallen op 1269 waar hij 'Angela' noemt zonder dat die al ergens genoemd is. Het is vermoedelijk vrouw Glabeke.

ONDUIDELIJK

1269: Naardens moeder stond immers nergens ingeschreven noch in de burgerlijke [sic] stand, noch in het doopregister, en bij vonnis had Naarden eindelijk de naam van zijn echtgenote geldig en wettelijk verkregen. [Dat klopt niet. Misschien is bedoeld de naam van zijn moeder, Mietje Binders?]

1404: Zij dorst zich soms wel poeslief aanstellen en flemen, docht alle vleierij ontstemde en miek haar verlegen.

1437: omdat Naarden er over bleef gekscheren, en er eenvoudig zijn deun en zijn voldoening in had, met 't vooruitzicht door zijn jongste dochter het de notaris te zien betaald zetten om 't geen hij zijn oudste gelapt had.

DROMEN

1289, 1298, 1305, 1364-1365, 1389

NATURALISME

1422: [Roger aan het woord] Ik geloof niet aan toeval, veeleer aan voorbeschikking

1426: Hoe kwam die ontaarding in hun bloed?

ZETFOUTEN

1291: atmoosfeer

1321: Onwillekeurig slaar haar nu het verschil [???

1336: vorrtaan

1336: afwel => ofwel

1346: t' examen

1355: aaide => waaide [of misschien toch correct, zie 1413: aamloze lucht aaide hun gelaat

1356: de notaris reeds voor gewonnen => de notaris er reeds voor gewonnen

1357: toespelling

1362: t' allen => 't allen

1368: de werkzaamheden kon hervatten => konden

1369: jeudgwerken => jeugdwerken

1396: voelde hij zich => voelde zij zich

1404: zij arm => zijn arm

1425: gebon => begon

1433: descreet => discreet

1442: Hoogewaardeerde => Hooggewaardeerde

1456: van heer uit => van hier uit

1477: glimlacht => glimlach

1477: ondegging => onderging

1479: langs de wegen

KRITIEK OP DE KERK

1238: [de pastoor wordt negatief en conservatief geschetst: hij wil niet dat Lieveke gaat studeren want ieder moet binnen zijn stand blijven]

1337: 't klooster, waar zij door de jongste zusters [werd] gebruikt voor alle slag goede werken.

1339: [de onderpastoor wordt dan toch weer héél positief beschreven, ook op 1472, maar op 1483 slaat de stemming om: de onderpastoor is kwaad omdat Lieveke zijn aanbod om haar een betrekking te bezorgen afslaat]

1474: [ook de oude pastoor heet nu 'braaf']

JEKYLL & HYDE

1335-1336: [Wanneer Lieveke haar lichamelijkeheid verkent door bijvoorbeeld haar eigen armen te strelen, dan doet ze dat 'alsof 't geen zij doende was met een ander gebeurde'.

1354: Lag er dan, diep in 't binnenste van haar geaardheid, een ondoorgrondelijk euvel, dat haar vreemd was en toch eigen, voor het bewustzijn verdoken gebleven, en in afwezigheid van haar wil, aan de opperlaag gekomen, en meester geworden van haar doen? Was zij erfelijk belast met een kwade neiging – bij de geboorte in haar bloed meegekregen, en die zij met zich omdroeg als een zedelijke kwaal, iets als een 'getekende'?...

1390: [In haar dromen wordt Lieveke] ook soms bespied door een haar onbekend wezen dat haar in de weg stond, en in wie zij achteraf haar eigen dubbelganger herkende, voor wie zij zich schamen en vermijden moest

1463: Maar dan komt de kwade geest weer los, die zich van hem meester maakt en alle verheven gevoelens wegblaast.

1488: Lieveke Glabeke beschouwde hij als de verlossing van zijn kwade geest.